

*Кузьмін Е. Е.,**аспірант кафедри міжнародного права і міжнародних відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОНЯТТЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ПЕРВІСНІ РОЗДУМИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню та узагальненню наукових ідей щодо розкриття правової сутності таких понять, як «війна» та «збройний конфлікт», а також визначенню видів збройних конфліктів. Автором здійснюється певна спроба розмежування різних видів та форм збройних конфліктів, а також пошук критеріїв щодо розмежування різних видів збройних конфліктів. Проводиться розробка у напрямку формалізації ознак та деталізації характеристик основних понять права збройних конфліктів.

Ключові слова: війна, збройний конфлікт, збройний конфлікт міжнародного характеру, збройний конфлікт не міжнародного характеру, інтернаціоналізований збройний конфлікт не міжнародного характеру.

Постановка проблеми. Процес всебічного осмислення таких складних соціально-політичних явищ як війна, військовий конфлікт та збройний конфлікт, триває вже не одну сотню років [18, с. 5]. Дослідження цього процесу є традиційним у науці та практиці міжнародного права, про що свідчать значний інтерес та особлива увага провідних та видатних науковців і філософів. Так, навіть існує відоме правило, що історія людства – це історія війни з короткими періодами загального миру та злагоди [14, с. 3]. В свою чергу, відомий французький письменник і дипломат Жан Жироду говорив про те, що мир – це проміжок між двома війнами [19, с. 1643]. Актуальність досліджуваної теми полягає не тільки в доктринальних напрацюваннях та теоретичних дискусіях. Згідно з даними, наведеними Відділенням досліджень миру і конфліктів Університету Упсали, які щорічно публікуються в «Journal of Peace Research», станом на 2013 рік було встановлено, що в період з 1989 р. було зафіксовано 144 збройних конфліктів (47 війн) та 254 збройних конфліктів (114 війн) з 1946 р. За останні 10 років кількість активних збройних конфліктів коливається між 31–37 [7, с. 541–554].

Не дивлячись на значні спроби проведення кодифікації звичаїв та законів війни, а також об'ємні наукові напрацювання з цього приводу, сучасне гуманітарне право не в змозі остаточно вирішити всі спірні питання стосовно збройних конфліктів.

Тому визначення чітких ознак, характеру, виду збройного конфлікту, а також його правова оцінка – є надзвичайно важливими елементами, які займають провідне місце у процесі виявлення норм, що підлягають застосуванню в умовах того чи іншого збройного конфлікту, що, в свою чергу, є ключовим не тільки для заповнення прогалів у міжнародному гуманітарному праві, а й для ефективного захисту жертв конфліктів. Саме тому тематика права збройних конфліктів викликає особливий академічний та практичний інтерес.

Таким чином, вибір теми дослідження зумовлений його надзвичайною важливістю та актуальністю.

Проблематика війни та збройних конфліктів стала предметом наукового пошуку вітчизняних та зарубіжних юристів-міжнародників: Р. Абі-Сааба, М.О. Акімова, В.В. Альошина, І.Н. Арцибасова, В.А. Батира, І.П. Блищенко, Г. Гроція, К.В. Доді, С.О. Єгорова, Т.В. Кувирченкової, А.П. Ладнінєнко, В.М. Лисика, І.І. Лукашука, Л. Опенгейма, М.В. Остроухова,

В.М. Репецького, А.І. Риждова, Ю.В. Северинчика, М.Г. Смирнова, С. Стасюка, Є.Л. Стрельцова, Д. Шиндлера, В.Х. Ярмакі, Stewart G. James, Andreas Paulus, T. Pfanner, L. Themnér, Mindia Vashakmadze, P. Wallenstein та ін.

Метою роботи є спроба узагальнення наукових ідей щодо розкриття правової сутності поняття «збройний конфлікт», а також визначення видів збройних конфліктів. Здійснюється намагання розмежування різних видів та форм збройних конфліктів, а також пошук чітких критеріїв щодо розмежування різних видів збройних конфліктів. Проводиться подальша розробка напрямку формалізації ознак та деталізації характеристик основних понять права збройних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Велика кількість минулих та нині існуючих збройних конфліктів породжує необхідність у всебічному і адекватному аналізі цих вкрай складних соціально-політичних явищ.

Перш за все, необхідно визначитись із дефініцією основних понять, їх основними ознаками, характерними рисами та видами, які на сьогоднішній день існують у міжнародному гуманітарному праві. Найчастіше використовуються такі поняття як «війна», «збройний конфлікт», «збройний конфлікт міжнародного характеру», «зовнішній збройний конфлікт», «збройний конфлікт неміжнародного характеру», «внутрішній збройний конфлікт», «інтернаціоналізований збройний конфлікт не міжнародного характеру» та ін.

Історично першим видом збройних конфліктів була війна. Однак навіть відносно тлумачення і застосування такого терміну, як «війна», існують певні складності [23, с. 140]. Так, наприклад, видатний голландський юрист Гуго Гроція у своїй знаменитій праці «Про право війни і миру» відзначав, що війна є змагання силою, виключно тільки збройне зіткнення держав [15, с. 68]. Карл Клаузевіц, в свою чергу, вважав, що війна є продовження політики іншими, насильницькими засобами [19, с. 1060]. Англійський дослідник Л. Опенгейм, зокрема, писав, що війна є зіткнення між двома або більшою кількістю держав, здійснюване за допомогою застосування їх збройних сил, в цілях подолання один одного і примусу переможеного прийняти умови миру, бажані переможцю [24, с. 230].

Протягом усього розвитку світового суспільства, держав та міжнародного права поняття війни мало різні визначення. З початком міжнародно-правового регламентування збройних конфліктів вже почав використовуватися виключно термін «війна». Так, терміни «війна» і «воюючі сторони» були нормативно закріплені в Гаазьких конвенціях 1907 року. Термін «війна» знайшов своє відображення й у Женевському протоколі про заборону застосування на війні задушливих, отруйних, та інших подібних газів, і бактеріологічних засобів 1925 року, а також у конвенціях, які регулюють ведення морської війни [27, с. 120].

Тривалий час разом із терміном «війна» формувалася і найбільш значимий індикатор класичного міжнародно-правового розуміння терміну «війна», а саме, інститут оголошення війни, який до 1907 року був звичаєвою нормою. Проте, з прийняттям Конвенції про відкриття військових дій в Гаазі, в 1907 році, відповідна норма стала договірною. Так, згідно зі ст. 1 вищезазначеної Конвенції договірні держави визнають, що військові дії

не повинні починатися без попереднього і недвозначного попередження, яке матиме форму мотивованого оголошення війни або форму ультиматуму з умовним оголошенням війни [1].

Варто зазначити, що разом із розвитком міжнародного права, зокрема міжнародного гуманітарного права, еволюціонувала і наукова думка. Так, наприклад, вважається, що війна – це такі взаємовідносини між державами, при яких між ними ведуться військові дії і повністю припиняються всі правовідносини мирного часу [12].

Але подальший аналіз різноманітних думок, джерел та нормативно-правових актів дає можливість вважати, що інститут оголошення війни є важливим індикатором війни, важливим, проте не єдиним. Разом з актом оголошення війни виділяють такі найбільш поширені та відомі ознаки війни: 1) розрив дипломатичних, консульських, торговельних, економічних, культурних та інших відносин між сторонами; 2) припинення дії будь-яких договорів мирного часу, крім тих, які регулюють ведення бойових дій, або укладених спеціально на випадок війни; 3) встановлення спеціального правового режиму часткового обмеження прав людини.

Можна погодитися з думкою А.П. Ладиненко, що термін «війна» став дедалі частіше використовуватися до ситуацій, які не можуть кваліфікуватися як збройний конфлікт. Наприклад, інформаційна війна, ідеологічна війна, війна з тероризмом і т. д. [23, с. 141]. Суто юридичний термін «війна» набуває все більш політико-правового значення, або навіть публіцистичного характеру, і використовується в таких словосполученнях, як політична війна, дипломатична війна, економічна війна тощо.

У зв'язку зі зміною підходу до розуміння терміну «війна», його неспроможністю охопити різні види збройних протистоянь, що не підпадають під поняття війни, в другій половині ХХ століття відбувається відмова від терміну «війна» в його первісному розумінні. Замість терміну «війна» починають застосовувати термін «збройний конфлікт». При цьому варто зазначити, що міжнародне гуманітарне право й досі не дає відповідь на те, що є збройним конфліктом. Спроба визначення терміну «збройний конфлікт» була знайдена в судовій практиці, а саме, в рішенні Міжнародного кримінального трибуналу по колишній Югославії, у справі «Тадіч», де було зазначено, що збройний конфлікт має місце щоразу, коли держави вдаються до сили або коли відбувається тривале збройне зіткнення між урядовими силами і організованими збройними групами, або ж між такими групами всередині однієї держави [8]. Цілком справедливою є думка А.І. Рижова про те, що дане поняття є неоднозначним та розмитим [29, с. 131]. Насправді немає відповідної чіткості в тому, що можна вважати збройним конфліктом. Виникає питання про те, що розуміється під «тривалим збройним зіткненням» навіть із точки зору його часової тривалості. Яке озброєння повинне застосовуватися, щоб зіткнення вважалось збройним, яка тривалість повинна бути, щоб воно було тривалим? Крім того, в відповідному рішенні можна знайти певну спробу диференціювати поняття «міжнародний збройний конфлікт» та «збройний конфлікт не міжнародного характеру». Слід також зауважити, що міжнародний збройний конфлікт найчастіше за все іменують зовнішнім, а збройний конфлікт не міжнародного характеру ототожнюють з поняттям внутрішнього збройного конфлікту.

На думку М.О. Акімова, термін збройний конфлікт необхідно розуміти у значенні Стокгольмського міжнародного інституту досліджень миру (SIPRI) саме як використання озброєнь і бойової техніки між збройними силами двох або більше урядів, або одного уряду і мінімум однієї організованої озброєної групи, в результаті чого протягом одного кален-

дарного року щонайменше 1000 осіб втрачають свої життя, а причиною конфлікту є діяльністю уряду та/або територіальні претензії [9, с. 2].

Проте на думку В.А. Батира, для визнання міжнародного збройного конфлікту таким не потрібні ні будь-який мінімальний рівень насильства, ні бойові дії, ані контроль над територією противника і т. п. При цьому бойові дії можуть бути дуже незначними або навіть не мати місця взагалі (наприклад, оголошення про вторгнення на територію іноземної держави без подальшого ведення бойових дій; вторгнення, яке не зустріло опору і т. п.) [11, с. 22].

Міжнародний збройний конфлікт як юридичне поняття згадується в ст. 2, яка є загальною для всіх Женевських конвенцій 1949 року: «На додаток до положень, які втілюються в мирний час, ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни. Конвенція також застосовується до всіх випадків часткової або цілкової окупації Високої Договірної Сторони, навіть якщо ця окупація не натрапляє на жодний збройний спротив...» [20].

П. 4 ст. 1. Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року зазначає, що ситуації, згадані в попередньому пункті, включають збройні конфлікти, в яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та расистських режимів для здійснення свого права на самовизначення, закріпленого в Статуті Організації Об'єднаних Націй та в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй [16].

Тлумачення цієї статті фактично зводиться до того, що збройний конфлікт розуміється як всяке збройне зіткнення конфліктуючих сторін, незалежно від того, чи носить воно політичний, релігійний або етнічний характер, чи має локалізований або міжнародний характер.

В.О. Боженко та М.В. Остроухов дають таке визначення міжнародному збройному конфлікту – це суспільні відносини, що виникають між суб'єктами міжнародного права в період, коли одна сторона застосовує збройну силу проти іншої [14, с. 22; 26, с. 26]. При цьому у своїй роботі «Збройні конфлікти не міжнародного характеру і принцип територіальної цілісності держав» М.В. Остроухов вважає тотожними поняття «війни» і «міжнародного збройного конфлікту» [25, с. 114–118].

Актуальними також залишаються ряд питань стосовно визначення поняття «збройний конфлікт не міжнародного характеру», а також питання втручання у внутрішні конфлікти та «інтернаціоналізація» внутрішніх збройних конфліктів.

Згідно з ч. 1 ст. 1 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року: цей Протокол розвиває й доповнює статтю 3, загальну для Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року. Не змінюючи існуючих умов їх застосування, застосовується до всіх збройних конфліктів, які не підпадають під дію статті 1 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), і відбуваються на території будь-якої Високої Договірної Сторони між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які перебуваючи під відповідальним командуванням, контролюють частину її території, що дає їм змогу здійснювати безперервні й пого-

джені воєнні дії та застосовувати цей Протокол [17]. Разом із цим, ч. 2 ст. 1 вищезазначеного Додаткового протоколу зазначає, що цей Протокол не застосовується до випадків порушення внутрішнього порядку та виникнення обстановки внутрішньої напруженості, таких як безпорядки, окремі й спорадичні акти насильства та інші акти аналогічного характеру, оскільки вони не є збройними конфліктами [17].

У свою чергу, п. 2 ст. 8 Римського статуту міжнародного кримінального суду закріплює, що збройний конфлікт не міжнародного характеру має місце тільки на території однієї з держав-учасників, коли йде тривалий збройний конфлікт між урядовими властями і організованими збройними групами, або між самими такими групами. Текст статті також містить застереження про те, що положення пункту 2 не застосовуються до випадків порушення внутрішнього порядку і виникнення напруженості, таких як безпорядки, окремі й спорадичні акти насильства чи інші акти аналогічного характеру [28].

Таким чином, «збройний конфлікт не міжнародного характеру» розуміється як збройний конфлікт, що не підпадає під поняття збройного конфлікту міжнародного характеру, що відбувається на території однієї з держав між її збройними силами і антиурядовими збройними силами, або іншими організованими збройними групами, та коли йде тривалий збройний конфлікт між урядовими властями і організованими збройними групами або між самими такими групами.

Таке визначення відповідає на низку важливих питань щодо наукового розуміння цієї складної проблеми. В той же час залишаються відкритими питання стосовно того, що можна вважати тривалим (яка тривалість дає змогу говорити про саме тривалий конфлікт), а також збройний (яка кількість та вид зброї повинен застосовуватись у конфлікті, щоб він вважався збройним).

Сучасна наука міжнародного права й досі не має єдиної позиції щодо розуміння терміну «збройний конфлікт не міжнародного характеру».

Так, на думку Ю.В. Северинчика під збройним конфліктом не міжнародного характеру розуміється погано врегульована ситуація при виникненні збройного конфлікту всередині конкретної держави, коли підрозділам урядових збройних сил протистоять загони повстанців [30, с. 19].

У свою чергу, ряд юристів-міжнародників стоїть на позиції, що збройний конфлікт не міжнародного характеру – це, перш за все, громадянська війна. Такої ж думки дотримуються І.Н. Арцибасов, С.О. Єгоров та І.П. Блищенко [10, с. 47; 13, с. 131–132].

На думку Т.В. Кузирченкової, збройний конфлікт не міжнародного характеру – це спрямоване на досягнення політичних цілей, тривале за часом збройне протистояння в межах території держави між збройними силами країни і незаконними збройними формуваннями, або між двома протиборчими сторонами при відсутності центральної влади уряду, дії яких несуть загрозу основам конституційного ладу країни, правам і свободам громадян, і при цьому учасники збройних формувань фактично здійснюють такий контроль над частиною території держави, який дозволяє вести їм відкриті, безперервні і узгоджені військові дії [22, с. 42].

Д. Шиндлер розрізняє такі види збройних конфліктів не міжнародного характеру: а) громадянську війну в класичному сенсі міжнародного права, як не міжнародний збройний конфлікт високої інтенсивності, в якому за новоствореним урядом треті держави можуть визнати статус воюючої сторони; б) не міжнародний збройний конфлікт за змістом ст. 3 Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та

в міжнародному збройному конфлікті за змістом Додаткового Протоколу II [6, с. 145].

Але характеризуючи громадянську війну як збройний конфлікт високої інтенсивності, виникає ряд «своїх» спірних питань стосовно поняття інтенсивності, а також стосовно того, як визначити, що інтенсивність конфлікту є високою.

Суттєвою проблемою для чіткого розмежування збройних конфліктів на певні види, категорії та групи є сама природа конфлікту і те, що збройний конфлікт може одночасно мати як міжнародний, так і не міжнародний характер. Це положення було зафіксовано в рішенні Міжнародного Суду ООН у справі «Нікарагуа проти США» [3].

Ускладненням у міжнародно-правовому регулюванні певних видів збройних конфліктів є їх видозміна або трансформація. Так, збройний конфлікт не міжнародного характеру може перетворитись у збройний конфлікт міжнародного характеру; збройний конфлікт не міжнародного характеру може «інтернаціоналізуватися» і перетворитись в інтернаціоналізований збройний конфлікт не міжнародного характеру [31, с. 136]. У свій час у своєму виступі Генеральний секретар ООН Кофі А. Анан зазначив, що більшість конфліктів не залишаються «внутрішніми» тривалий час, вони незабаром «перекидаються» на сусідні країни, про що свідчить швидко зростаючий потік біженців з однієї країни в іншу або інші, і миттєве поширення інформації про конфлікт [21].

Не дивлячись на те, що інтернаціоналізований збройний конфлікт не міжнародного характеру є доволі розповсюдженим політико-правовим явищем, ані нормативні міжнародно-правові акти, ані доктрина не дають вичерпного визначення цього поняття.

Вважається, що інтернаціоналізований внутрішній збройний конфлікт являє собою ситуацію, коли в ході громадянської війни іноземні збройні сили втручаються на сторону того чи іншого учасника внутрішнього збройного конфлікту, намагаючись тим самим здійснити вплив на результат цього конфлікту [26, с. 34]. Питання «інтернаціоналізації» внутрішніх збройних конфліктів тісно пов'язані із поняттям інтервенції та принципом невтручання у внутрішні справи держави, який закріплений у п. 7 статті 2 Статуту ООН і знайшов свою конкретизацію в Декларації про принципи міжнародного права 1970 року, Заключному акті НБСЄ 1975 року, Декларації ООН про неприпустимість інтервенції і втручання у внутрішні справи держави 1982 року. З урахуванням впливу положень про принцип невтручання, Ю.В. Северинчик вважає, що саме через цей принцип, а також специфіку конфліктів, які виникають, створюється принципово інший правовий режим у порівнянні з режимом міжнародних збройних конфліктів [30, с. 58]. Незважаючи на природну правову дихотомію, існує позиція критики концепції «інтернаціоналізованого збройного конфлікту не міжнародного характеру». З такою критикою, наприклад, виступає Stewart G. James, аргументуючи свою позицію неспроможністю сучасного режиму урегулювати конфлікти, котрі одночасно є міжнародними та не міжнародними, тобто інтернаціоналізованими збройними конфліктами [2, с. 314].

Ряд актуальних питань також виникає стосовно міжнародно-правового аналізу «війни з тероризмом», в тому числі і міжнародним тероризмом та транснаціональною злочинністю. Саме з такими подіями пов'язують виникнення термінів «асиметричних війн» або конфліктів [5, с. 314]. Так, Андреас Паулус і Мінді Вашакмадзе говорять про те, що поняття асиметричного конфлікту не може бути обмежене збройними конфліктами між державами і недержавними утвореннями, а сама асиметрія стає проблемою для міжнародного гуманітарного права [4, с. 108]. Асиметрія стосується не тільки різниці у вій-

ськовому потенціалі, але і у випадках, коли держава протистоїть недержавним утворенням, що не мають будь-якої командної ієрархії і абсолютно ігнорують будь-яке право. В такому випадку держава веде традиційну війну в той час, як інша сторона є злочинцями, відповідно до національного права держави.

Висновки. Таким чином, актуальність та значимість досліджуваної теми не викликає сумнівів. Не дивлячись на численні проблеми щодо факту встановлення наявності збройних конфліктів, їх теоретичного та практичного визначення, визначення дефініцій та понять, їх класифікації та розмежування, за останній час був зроблений великий крок у напрямку розвитку міжнародного гуманітарного права. Звертаючи увагу на значну кількість й досі не вирішених актуальних питань, є необхідність у подальшій розробці даної проблематики.

Література:

- III Конвенція про відкриття воєнних дій [Електронний ресурс] / ООН; Конвенція, Міжнародний документ. – Гага, 18 жовтня 1907 року. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_b85.
- James G. Towards a single definition of armed conflict in international humanitarian law: A critique of internationalized armed conflict / Stewart G. James. // *Revue Internationale de la Croix-Rouge, International Review of the Red Cross*. – 2003. – Vol. 85. – P. 313–350.
- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) Case / International Court of Justice. Reports. – 1986. – Para. 219.
- Paulus A. Asymmetrical War and the Notion of Armed Conflict: a Tentative of Conceptualization / Andreas Paulus, Mindia Vashakmadze. // *IRRC*. – Vol. 91, № 873. – March 2009. P. 95–125.
- Pfanner T. Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action / Toni Pfanner. // *International Review of the Red Cross*. – 2005. – № 857.
- Schindler D. The different types of armed conflicts according to the Geneva conventions and protocols / D. Schindler. // *Recueil des cours*. – 1979. – Vol. 163. Sijthoff.
- Themnér L. Armed conflicts, 1946–2013 / L. Themnér, P. Wallenstein. // *Journal of Peace Research*. – July 2014. – Vol. 51, 4.
- ТРИУ, Prosecutor v. Tadic, Case № IT-94-1-AR72, Appeals Chamber, Decision on the Defense Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, para. 70.
- Акимов Н.А. Вооруженные конфликты: понятие, виды, причины и способы разрешения / Н.А. Акимов. // *Военно-юридический журнал : Федеральное издание*. – 2010. – № 4. – С. 2–5.
- Арцибасов И.Н. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия / И.Н. Арцибасов, С.А. Егоров. – 1989. – 47 с.
- Батырь В.А. Международное гуманитарное право: Учебно-методический комплекс для студентов всех форм обучения / В.А. Батырь. // Москва : Московская академия экономики и права, 2007. – 121 с.
- Батычко В. Т. Международное право : Конспект лекций / В.Т. Батычко. – Таганрог: ТТИ ЮФУ, 2011.
- Блищенко И.П. Неждународный вооруженный конфликт и международное право / И.П. Блищенко. // *Советское государство и право*. – 1973. – № 11. – С. 131–132.
- Боженко В.А. Международно-правовые основы участия России в урегулировании вооруженных конфликтов на территории Содружества Независимых Государств: дис. канд. юр. наук : 12.00.10 / Боженко В.А. – Москва, 2001. – 175 с.
- Гроций Г. О праве войны и мира / Г. Гроций. – Москва: Ладомир, 1994. – 868 с.
- одатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року / ООН; Протокол, Міжнародний документ, Правила. – Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – № 1.
- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року [Електронний ресурс] / ООН; Протокол, Міжнародний документ. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_200.
- Егоров С.А. Вооруженные конфликты и международное право: дис. докт. юр. наук : 12.00.10 / С.А. Егоров – Москва, 1999. – 285 с.
- Ермишин О. Афоризмы. Золотой фонд мудрости / О. Ермишин. – Москва: Просвещение, 2006. – 1695 с.
- Конвенція про захист цивільного населення під час війни / ООН; Конвенція, Проект, Угода. – Офіційний вісник України. – 2013. – № 27.
- Кофи А.А. Проблема вмешательства / А.А. Кофи. // *Выступления Генерального секретаря ООН*. – Нью-Йорк, 1999.
- Кувырченкова Т.В. Вооруженный конфликт немеждународного характера: понятие, особенности / Т.В. Кувырченкова. // *Закон и право*. – 2006. – № 8. – С. 41–42.
- Ладыненко А.П. Виды вооруженных конфликтов и применимое к ним право / А.П. Ладыненко. // *Альманах международного права*. – 2009. – № 1. – С. 136–150.
- Оппенгейм Л. Международное право / Л. Оппенгейм. – Москва, 1949. – Том 2, п/т. 1.
- Остроухов Н.В. Вооруженные конфликты международного характера и принцип территориальной целостности государств / Н.В. Остроухов. // *Современное право*. – 2009. – № 8. – С. 114–116.
- Остроухов Н.В. Международно-правовые проблемы разрешения вооруженных конфликтов на постсоветском пространстве: дис. канд. юр. наук : 12.00.10 / Остроухов Н.В. – Москва, 2005. – 238 с.
- Репецкий В.М. Міжнародне гуманітарне право: підручник / В.М. Репецкий, В.М. Лисик. – Київ: Знання, 2007. – 467 с.
- Римський статут міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс] / Міжнародні суди, ООН; Статут, Міжнародний документ. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
- Рыжов А.И. Юридические дефиниции в международном праве (на примере понятий «война», «вооруженный конфликт международного характера»), «вооруженный конфликт немеждународного характера» / А.И. Рыжов. // *Юридическая техника*. – 2007. – №1. – С. 129–134.
- Северинчик Ю.В. Международно-правовые проблемы вооруженных конфликтов немеждународного характера: дис. канд. юр. наук: 12.00.10 / Северинчик Ю.В. – Москва, 2000. – 196 с.
- Стрельцов Є.Л. До питання про сутність та види міжнародних конфліктів / Є.Л. Стрельцов. // *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 36. наук. пр. – К.: НАУ, 2014. – № 4 (33) – С. 133–137.

Кузьмин Э. Э. Понятие вооруженного конфликта: первоначальные размышления

Аннотация. Статья посвящена исследованию и обобщению научных идей касательно правовой сущности таких понятий, как «война» и «вооруженный конфликт», а также определению видов вооруженных конфликтов. Автором осуществляется определенная попытка разграничения разных видов и форм вооруженных конфликтов, а также поиск критериев касательно разграничения различных форм вооруженных конфликтов. Проводится разработка в направлении формализации признаков и детализации характеристик основных понятий права вооруженных конфликтов.

Ключевые слова: война, вооруженный конфликт, вооруженный конфликт международного характера, вооруженный конфликт немеждународного характера, интернационализированный вооруженный конфликт немеждународного характера.

Kuzmin E. The definition of armed conflict: initial thoughts

Summary. The article is devoted to research and generalization of scientific ideas about legal essence of such notions as „war” and «armed conflict» and definition of types of the armed conflicts. The author has made a certain attempt to differentiate types and forms of armed conflicts, as well as searching the criteria concerning the distinguishing of various forms of armed conflicts. The development is being held towards direction of formalizing specific issues and details of characteristics of basic concepts of the law of armed conflicts.

Key words: war, armed conflict, international armed conflict, non-international armed conflict, internationalized non-international armed conflict.